

รูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม*

THE MODEL AND PROCESS OF BUDDHIST KNOWLEDGE

MANAGEMENT OF THE DHAMMA PRACTICE CENTER

พระมหาฉลวย อรุโณ (สิงห์แจ่ม)

Phramaha Chaluy Aruno (Singjaem)

พระครูพิพิธสุตาทรร

Phrakru Piphitsutatron

พูนชัย ปันธิยะ

Poonchai Pantiya

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiangmai Campas, Thailand

E-mail: pmsingjaem69@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการจัดการความรู้ 2) เพื่อวิเคราะห์การจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดและทฤษฎีการจัดการความรู้ มีการแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึกในตัวตน โดยใช้รูปแบบการจัดการความรู้ตามแนวคิดโมเดลปลาทุ เปรียบเสมือนปลา 1 ตัวประกอบด้วยสามส่วน ได้แก่ ส่วนหัวปลา คือ เป้าหมายวิสัยทัศน์หรือทิศทาง ส่วนลำตัวปลา คือ กิจกรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนหางปลา คือ การเก็บสะสมเป็นคลังความรู้เอาไว้ ในการจัดการความรู้พบว่ามีเป้าหมาย 2 อย่าง ได้แก่ เป้าหมายในการพัฒนาองค์กร เป้าหมายในการพัฒนางาน โดยอาศัยการขัดเกลาทางสังคม การสกัดความรู้ออกจากตัวตน การผสมผสานความรู้ การผนึกความรู้ในตน ในรูปแบบเกลียวหมุนแห่งกระบวนการสร้างความรู้ใหม่

2. การจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา ได้จัดประเภทความรู้เป็น 2 ประเภท คือ ความรู้ประเภทโลกียะสำหรับคนสามัญทั่วไปจัดเป็นความรู้ชัดแจ้ง และความรู้ประเภทโลกุตระ จัดเป็นความรู้ฝังลึกในตัวตน ในด้านรูปแบบการจัดการความรู้ มีวิสัยทัศน์ของการ

* Received 8 November 2019; Revised 12 December 2019; Accepted 27 December 2019

จัดการความรู้ ระบบการจัดการความรู้ต้องมีเป้าหมายเพื่อรักษาระบบวินัยไม่ให้สูญหาย มีกิจกรรมแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างที่คณะสงฆ์ใหญ่ประชุมทำสังคายนา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และมีการจัดเก็บเป็นคลังความรู้ขององค์กรเอาไว้ ดังการประชุมสงฆ์ เพื่อรวบรวมคำสอนจัดเป็นหมวดหมู่ พัฒนามาเป็นคัมภีร์พระไตรปิฎกในที่สุด

3. รูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม มืองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ 1) วัตถุประสงค์ 2) เนื้อหา 3) กระบวนการจัดการความรู้ และ 4) ผลลัพธ์

คำสำคัญ: รูปแบบ, การจัดการความรู้เชิงพุทธ, สำนักปฏิบัติธรรม

Abstract

This research the objectives are 1) To study the concept theories of knowledge management 2) To analyze the knowledge management in Buddhism 3) To present the model of knowledge management Integrative Buddhism of the Dhamma Practice Center. This research is qualitative research and Participant Observation.

Results showed that:

1. The research found that there are two types of knowledge theory: Explicit knowledge and Tacit knowledge. The knowledge management model based on the concept of Tuna Model as a Fish. There are three parts of a Fish. The Fish head, namely, the target, vision, or direct. The Fish body is knowledge sharing. The tail Fish is a collection of Knowledge. The knowledge management has two goals : Organizational development and Work development. By the refining of society, extracting knowledge from identity, integration of knowledge and seal the knowledge in their own in the spiral pattern of new knowledge generation process.

2. There are two types of knowledge management in Buddhism: knowledge of Lokiya as for general as Explicit knowledge and knowledge of Lokuttara as Tacit knowledge. The model is the vision of knowledge management aims to maintain the Doctrine and Discipline not to lose have sharing and learn how to assembly of monks in the Sangha. And stored in the Organization's knowledge store as a meeting of Buddhist monks to collect the teaching as a category develop in to a Tipitaka.

3. The model and process of knowledge management integrative Buddhism of the Dhamma Practice Center Autonomy are composed of 4 components: 1) Objective 2) Content 3) knowledge management process, and 4) Results

Keywords: Model, Buddhist Knowledge Management, The Dhamma Practice Center

บทนำ

ในสมัยปัจจุบันแนวคิดเรื่องการจัดการความรู้ ถือว่าไม่ได้เป็นเรื่องใหม่เสียทีเดียว หากแต่เป็นสิ่งที่มีความพร้อมกันกับการเกิดขึ้นของมนุษยชาติด้วยซ้ำ เพราะเมื่อมนุษย์รู้จักคิดองค์ความรู้ก็เกิดขึ้นความรู้จึงมีอยู่คู่กันกับมนุษย์มาช้านานแล้ว และด้วยสาเหตุที่รู้จักใช้ความรู้ รู้จักการแสวงหาความรู้อย่างไม่หยุดยั้งนี้เอง ทำให้มนุษย์ไม่เพียงรู้จักการเอาตัวรอดเท่านั้น แต่ยังก้าวหน้าถึงขั้นค้นคิดพัฒนาเทคโนโลยี พัฒนาวิถีชีวิต ยกย่องสถานะทางสังคม สร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงโลกให้รุดหน้ามาถึงปัจจุบันนี้ได้ สิ่งสำคัญประการหนึ่งก็คือการจัดการความรู้ที่มนุษย์ได้ทำมาโดยตลอด เพียงแต่ในอดีตเราอาจจะขาดกระบวนการในการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ แต่ในปัจจุบันด้วยพัฒนาการของแนวคิดทางด้านการจัดการต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เราสามารถที่จะจัดการกับความรู้ได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น อย่างไรก็ตามในยุคสมัยนี้ ความรู้ดูเหมือนจะมีความสำคัญยิ่งกว่ายุคสมัยใด ๆ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมันได้กลายเป็นทุนที่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้มากมายมหาศาล ยิ่งกว่าทุนชนิดใด ๆ ไม่ว่าเงินหรือเครื่องจักรหรือทรัพยากรธรรมชาติ (มงคลชัย วิริยะกิจ, 2554) ในประเด็นนี้จะเห็นได้ชัดเจนว่าประเทศที่มีความเจริญมั่นคงในทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จะเป็นประเทศที่ลงทุนในเรื่องของความรู้อย่างจริงจังในขณะที่ประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ กลับถูกทิ้งไว้เบื้องหลังในด้านการพัฒนา กล่าวให้ถึงที่สุดแล้วบางประเทศถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ยากจนด้วยซ้ำไป

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้การจัดการความรู้ จึงได้รับความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน เพราะเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ที่จะทำให้งานหรือองค์กรนั้น ๆ ดำเนินไปสู่ความสำเร็จตามที่ปรารถนาได้ การจัดการความรู้จากข้อมูลเบื้องต้นแบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ

1. เริ่มเมื่อ 20 กว่าปีที่แล้ว เป็นยุคเริ่มต้นของการเรียนรู้ มีแนวคิดว่าความรู้สามารถบริหารจัดการได้ โดยอาศัยการจัดการที่มีระบบโครงสร้างที่แน่นอน และเริ่มนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ

2. เป็นช่วงประมาณปี พ.ศ. 2538 มีการแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภทคือ ความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (tacit knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) อย่าง

ชัดเจนโดยมีรูปแบบโครงสร้างและแลกเปลี่ยนความรู้ที่เรียกว่า SECI Model ของนาย อิคุจิโร โนนากะ (Ikujiro Nonaka) และฮิโรทาเกะ ทากูชิ (Hirotake Takeuchi) (Takeuchi Hirotaka and Nonaka Ikujiro, 2004) มีความนิยมอย่างแพร่หลายและเป็นยุคที่มีกระบวนการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด นำระบบคอมพิวเตอร์มาช่วยอำนวยความสะดวกมากขึ้น ทำให้การจัดการความรู้แพร่หลาย แต่อย่างไรก็ตามการจัดการความรู้โดยใช้ SECI Model ก็ยังมีข้อจำกัดบางอย่าง เพราะความรู้เป็นเรื่องสลับซับซ้อน การจัดการความรู้ต้องไม่อยู่ในรูปแบบใดแบบหนึ่ง แต่ต้องจัดการให้เกิดความสมดุล

3. การอาศัยหลักการธรรมชาติและระบบความซับซ้อน (complex system) มาใช้ประกอบการตัดสินใจและการสร้างนวัตกรรม มากกว่ามุ่งเน้นด้านประสิทธิภาพเพียงอย่างเดียว เน้นความสำคัญด้านพฤติกรรมมนุษย์ เชื่อว่าความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดขึ้นได้เมื่อผู้ให้ความรู้เต็มใจที่จะแบ่งปันแก่คนอื่นเท่านั้น

4. เป็นยุคที่การสื่อสารสะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้การจัดการความรู้ทวีความสำคัญ มีบทบาทต่อการปรับปรุงการทำงานขององค์กรให้ดียิ่งขึ้น

5. การจัดการความรู้ในยุคปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2548 เป็นการจัดการความรู้โดยการใช้เครือข่ายทางสังคม (Social Network) เพื่อการพูดคุยกันในกลุ่มของคนที่มีความรู้ เนื่องจากการจัดการความรู้ที่พยายามนำเอาความรู้ที่ฝังลึกในคน ออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้ง เพื่อเก็บและเผยแพร่มีข้อจำกัดในการสกัดความรู้ออกมา ทำให้ยุคนี้นิยมจัดทำแผนที่ความรู้หรือเครือข่ายความรู้ของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ, 2548)

ข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นชัดอย่างหนึ่งว่าแนวคิดวิธีการในการจัดการความรู้มีการปรับเปลี่ยนสืบเนื่องกันมาถึง 5 ยุคสมัยแล้ว ส่วนหนึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดในการจัดการความรู้ยังมีข้อบกพร่อง ยังมีประเด็นให้ศึกษาเพราะยังพัฒนาไม่ถึงขีดสูงสุด สำหรับประเทศไทย แนวคิดและความเข้าใจในด้านนี้ยังมีน้อย แม้จะเริ่มมีความสนใจ พูดถึงกันกว้างขวางยิ่งขึ้น ในกลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนแล้วก็ตาม

ในเมื่อความรู้คือทรัพยากรประเภทที่มีอยู่มากมาย และมีความรู้อยู่อีกหลายประเภทที่ไม่มีประโยชน์ อาจนำความรู้นั้นไปสู่การมอมเมาได้ด้วย เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การจัดการความรู้ในปัจจุบันนี้ จึงเน้นไปเพื่อให้คนในองค์กร บริหารจัดการความรู้ ที่มีประโยชน์ต่อพัฒนาการทำงานของบุคลากร เสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าขององค์กรโดยรวม ส่วนแนวคิดเรื่องการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา แม้ยังไม่มีการศึกษาในทางวิชาการที่เป็นระบบแน่ชัด แต่พบว่ามีย่อย่างคำสอนที่สามารถบูรณาการเข้ากับการจัดการความรู้สมัยใหม่ได้ เพราะหลักพุทธธรรมส่วนมากยกย่องหรือเชิดชูผู้ที่มีความรู้ กล่าวคือปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก การมีปัญญาเป็นดวงแก้วของคนทั้งหลาย และนักปราชญ์กล่าวว่าการมีชีวิตที่ดีดำเนินอยู่ด้วยปัญญา

ประเสริฐสุด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อพิจารณาแง่มุมของปัญญาที่หมายถึงความรู้ทั่วครอบคลุมไปถึงความรู้ทั้งในระดับโลกิยะและความรู้ระดับโลกุตตรแล้ว ทำให้เห็นชัดว่าสถานะของความรู้หรือปัญญายังมีน้ำหนักที่กระตุ้นเร้าความสนใจที่จะศึกษาและให้ความสำคัญอย่างสูงยิ่ง การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่าการจัดการความรู้เป็นแนวคิดที่พระพุทธศาสนาให้ความสนใจอย่างมาก พระพุทธองค์เองได้แสดงท่าทีสำคัญยิ่งในประเด็นนี้ไว้ หากเทียบกับเนื้อหาส่วนอื่น ๆ ของพุทธธรรม กล่าวได้ว่ามีเหตุผลสนับสนุนอยู่น้อย ดังเนื้อหาในพระสูตรหนึ่งเล่าเรื่องไว้ว่า

ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ประทับอยู่ที่ป่าประดู่ลายกับหมู่พระภิกษุ วันหนึ่งในขณะที่กำลังประทับอยู่ได้ร่มไม้แวดล้อมด้วยพระภิกษุ พระพุทธองค์ทรงหยิบใบไม้แห้งที่ร่วงอยู่บนพื้นมากำเอาไว้ในพระหัตถ์จำนวนหนึ่งแล้วตรัสถามพระภิกษุที่แวดล้อมอยู่ในที่นั้นว่า ใบไม้ที่ทรงกำเอาไว้กับใบไม้ทั้งป่าที่ไหนดมีจำนวนมากกว่ากัน เมื่อพระภิกษุเหล่านั้นตอบว่าใบไม้ในพระหัตถ์มีจำนวนน้อยนิด ไม่อาจเทียบได้กับใบไม้ทั้งป่า พระพุทธองค์ตรัสว่าสิ่งที่ทรงรู้กับที่ทรงนำมาแสดงแก่คนทั้งหลายก็มีปริมาณหรือสัดส่วนเทียบได้กับใบไม้ในพระหัตถ์ โดยทรงอุปมาว่าความรู้ที่ทรงมีอยู่เปรียบได้กับใบไม้ทั้งป่า แต่ที่ทรงเลือกเอามาแสดงแก่คนทั้งหลายเปรียบได้กับใบไม้ในพระหัตถ์ แล้วในช่วงท้ายก็ทรงอธิบายว่าเหตุใดจึงทรงเลือกเอาเฉพาะความรู้บางอย่างเท่านั้นมาเผยแผ่แก่สาธารณชนทั้งที่ทรงมีความรู้กว้างขวางกว่านั้นมากมายนัก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เนื้อหาตรงพระสูตรนี้แสดงชัดเจนว่าความรู้ที่พระพุทธองค์ทรงมีอยู่ มีปริมาณมากมายแน่นอนจำนวนหนึ่ง แต่ที่ทรงนำมาแสดงแก่ประชาชนมีจำนวนเพียงน้อยนิดเมื่อเทียบกับความรู้ทั้งหมดที่ทรงมีอยู่ หากเรามองพระพุทธองค์ว่ามีสถานะเช่นกับบุคคลที่นำเอาความรู้มาเผยแผ่แก่สาธารณชนอื่น ๆ สิ่งที่น่าสนใจคือพระองค์ไม่ทรงเผยแผ่ความรู้ที่มีอยู่ทั้งหมด หากแต่ทรงคัดเลือกเอาเฉพาะความรู้บางอย่างเท่านั้นมาเผยแผ่แก่สาธารณชน การที่พระพุทธองค์ทรงเลือกเอาเฉพาะความรู้บางอย่างเท่านั้นมาถ่ายทอด แสดงว่าพระพุทธองค์ทรงมีเกณฑ์ในการจัดการความรู้นั่นเอง

ในพระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับกันทั้งทางโลกและทางธรรมว่าการศึกษาคำทำให้เป็นผู้เจริญตามภพชาติที่แสดงไว้ว่า สิกขา กาโม ภว โหติ แปลว่า ผู้ใคร่ในการศึกษาเป็นผู้เจริญ คำว่าใคร่ในการศึกษาในที่นี้หมายถึงมีใจรัก ผักใฝ่ สนใจ เอาใจใส่ ในการศึกษา ผึกหัด ปฏิบัติ อบรมพัฒนาเพื่อให้ตนเองเป็นผู้มีสติปัญญา มีความประพฤติดี ปฏิบัติชอบทั้งทางกายและวาจา ตลอดจนการอาชีพอันสุจริตมีจิตใจที่ตั้งงามสูงส่ง สงบเย็น และเป็นประโยชน์ ความใคร่ในการศึกษาจึงเป็นเรื่องของกุศลฉันทะหรือธรรมฉันทะ (พระธรรมปิฎก (ป.ปยุตโต), 2538) เมื่อมองที่ระบบการศึกษาของพระพุทธศาสนาที่ดำเนินไปตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา จะพบว่าป็นกระบวนการเพื่อจะพัฒนาชีวิตให้เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ ดั่งงาม มีความ

ประเสริฐ ด้วยการมีกาย วาจา ใจ อันสุจริต มีสติปัญญาสามารถมองเห็นสรรพสิ่งปรากฏตามที่มันเป็นจริง เรียกตามพระบาลีว่า ยถาภูตญาณทัสสนะ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตไปสู่วิมุตติ คือความหลุดพ้นจากทุกข์

แนวคิดตามกระบวนการธรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นปัจจัยสำคัญที่ใกล้ชิดกับผลที่จะเกิดขึ้น ในการพัฒนาชีวิตทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ได้แก่ ยถาภูตญาณทัสสนะซึ่งเป็นตัว ปัญญา กล่าวโดยย่อระบบการพัฒนาวิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ต้องเป็นไปตามหลักไตรสิกขาหรือปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ การก้าวไปสู่ความเป็นผู้บริสุทธิ์ต้องอาศัยความเป็นผู้มีปัญญา เพราะกำลังคือปัญญา เป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวมสิ่งที่เป็นเลิศ ฉะนั้น ปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์ ปัญญาเป็นเหตุให้ถึงที่สุดในโลกนี้ คนมีปัญญาเท่านั้น ประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอย่างไร การได้เฉพาะซึ่งปัญญานำมาซึ่งความสุข แสงแห่งปัญญาเป็นเลิศกว่าแสงแห่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากคำสอนดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความรู้สำคัญกับชีวิตมาก และสิ่งที่ไม่น้อยไปกว่ากันก็คือกระบวนการจัดการความรู้หรือการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญญานั้นเอง ในทางพระพุทธศาสนาการศึกษาหรือสิกขามีความหมายที่แท้แต่ดั้งเดิมว่าเป็นเรื่องการปฏิบัติ ตัวแท้ของการศึกษาก็คือตัวแท้ของการปฏิบัตินั่นเอง ดังได้กล่าวไปแล้วว่าสิกขา ได้แก่ ไตรสิกขา ที่หมายเอาศีล สมาธิ ปัญญา ชัดเจนว่าเป็นเรื่องการประพฤติปฏิบัติ เพื่อฝึกฝนอบรม พัฒนาทั้งส่วนกายและจิตใจ ให้มีความเจริญขึ้นในที่นี้ก็มาตรงกับคำที่เรียกกันว่าภาวนา (พระธรรมปิฎก (ป.ปยุตฺโต), 2538) การภาวนา หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้น เจตนาที่ยังกุศลธรรมทั้งหลายให้เจริญ โดยการเป็นผู้ประกอบกิจเพื่อการพัฒนาพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจอยู่เนื่อง ๆ ในอันยังโพธิปักขิยธรรมให้เจริญ จากคำอธิบายดังกล่าวสื่อให้เห็นความชัดเจนในระดับหนึ่งว่าหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เมื่อได้ทำการฝึกฝนอบรมตนประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนเรื่องการภาวนาย่อมจะนำชีวิตไปสู่สันติสุขได้

เป็นที่ยอมรับกันในวงกว้างว่าครูอาจารย์ฝ่ายบรรพชิตของสำนักปฏิบัติธรรมในสายภาคอีสาน รักษาและสืบทอดการประพฤติปฏิบัติของพระพุทธศาสนาได้อย่างเคร่งครัด เพราะยึดถือปฏิบัติตามแนวทางหรือวัตรปฏิบัติปฏิบัติของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในอดีต ทำให้หลักการประพฤติปฏิบัติด้านการภาวนา ยังคงเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป และบางสายของสำนักปฏิบัติก็มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของชาวต่างชาติในระดับสากลด้วย วัดป่าสุคะโต ก่อตั้งเมื่อปีพุทธศักราช 2512 โดยหลวงพ่อบุญธรรม อุตตมธมโม ระหว่างจาริกบิณฑบาต ท่านได้พบสถานที่แห่งนี้ พิจารณาเห็นว่าเหมาะแก่การภาวนา จึงอยู่พำนักมาอย่างต่อเนื่อง ต่อมาปีพุทธศักราช 2519 หลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ ซึ่งเป็นญาติได้มาอยู่ที่นี้ และรับช่วงดูแลวัดแทนหลวงพ่อบุญธรรมในปีพุทธศักราช 2523 เนื่องจากหลวงพ่อบุญธรรมได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ที่บ้านเกิดของท่าน

หลวงพ่อกำเขียน สุวณฺโณ พยายามอนุรักษ์ผืนป่าแห่งนี้ให้สงบรวมรื่นเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ภายหลังมีภิกษุจาริกจากที่ต่าง ๆ มาปฏิบัติธรรมมากขึ้น จึงนำชื่อ “สุคะโต” มาตั้งเป็นชื่อวัดมีความหมายว่า ผู้ไปแล้วด้วยดี บรรลุถึงความพ้นทุกข์ ปัจจุบันวัดป่าสุคะโตเป็นชุมชนปฏิบัติธรรม มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “สถาบันสติปัญญา” โดยอาศัยแนวทางการปฏิบัติธรรมตามหลักการเจริญสติแบบเคลื่อนไหวของหลวงพ่อกำเขียน จิตตสุโก ซึ่งเป็นอาจารย์ของหลวงพ่อบุญธรรมและหลวงพ่อกำเขียน

ในปัจจุบันวัดป่าสุคะโต มีอาจารย์พระไพศาล วิสาโล เป็นเจ้าอาวาสแทนหลวงพ่อกำเขียน สุวณฺโณ ที่มรณภาพไปแล้ว เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2557 แต่การดำเนินกิจกรรมการภาวนาเพื่อการตื่นรู้ก็ยังสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง และเป็นสำนักปฏิบัติธรรมสำนักหนึ่ง ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง มีการจัดกิจกรรมการภาวนาตลอดปี มีกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนและบวชศีลจารินีภาคฤดูร้อน ระหว่างวันที่ 20 มีนาคม - 12 เมษายน มีกิจกรรมด้านศาสนา พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ปลุกสำนึกรักษาระบบชาติ มีกิจกรรมธรรมยาตรา ระหว่างวันที่ 1-8 ธันวาคมของทุกปี เพื่อบูรณาการความรู้ของพระพุทธศาสนาให้หลากหลายมิติ กับทั้งยังเปิดพื้นที่เพื่อการภาวนาที่เป็นประโยชน์กับสังคมอย่างกว้างขวาง มีหน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมภาวนาอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่หลายภาคส่วนให้ความสนใจมากขึ้น อย่างไรก็ตาม สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าสุคะโตก็ยังคงตั้งคำถามจากพุทธบริษัทบางกลุ่มว่าการภาวนาเชิงจารีต ตามแนวทางของการเจริญสติแบบเคลื่อนไหว จัดว่าเป็นวิธีการสอนที่ถูกดัดแปลงตามหลักคำสอนในพระไตรปิฎกหรือไม่ รูปแบบการจัดกิจกรรมธรรมยาตราสอดคล้องกับคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาหรือไม่ ชุมชนใกล้เคียงตอบรับกับกิจกรรมภาวนาได้มากน้อยเพียงใด เป็นต้น

จากข้อมูลเป็นเหตุปัจจัยกระตุ้นให้สนใจที่จะศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าสุคะโต ผ่านแนวคิดการจัดกิจกรรมที่มีรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธแบบผสมผสาน มีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการจัดกิจกรรมภาวนาโดยตรง รวมไปถึงพลังที่ส่งต่อชุมชนและสังคม เพื่ออำนวยประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้
2. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้ของพระพุทธศาสนา
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยมีวิธีการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาการจัดการความรู้ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม ในสองขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะศึกษาโดยใช้ข้อมูลและแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

2. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ตำราวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ตำราวิชาการที่เป็นแนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้จากคณาจารย์ต่าง ๆ หนังสือ บทความจากนิตยสารเอกสาร บทสัมภาษณ์จากนิตยสารเอกสารต่างๆ บทเทศนาที่บันทึกเสียง MP3 ซีดีรอมบันทึกเสียง สื่อออนไลน์ที่เผยแพร่กิจกรรมภาวนาเป็นสาธารณะ และงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรมสำหรับในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะศึกษาโดยใช้ข้อมูลและแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์จากหนังสือคู่มือ เอกสาร แผ่นพับ และจากสื่ออินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับงานกิจกรรมภาวนา โดยผู้ที่รับผิดชอบฝ่ายกิจกรรมภาวนาจัดทำขึ้นโดยตรง

2. ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมภาวนาเพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในสถานที่จริง เพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยตรง

3. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าสุคะโตโดยตรง ทั้งฝ่ายพระอาจารย์ผู้สอนและผู้รับการสอนหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมภาวนาโดยตรง ในการลงพื้นที่ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กำหนดสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ได้แก่ พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล เจ้าอาวาสสำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าสุคะโต และพระอาจารย์ผู้รับผิดชอบกิจกรรมภาวนา รวมจำนวน 3 รูป

3.2 ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General information) ได้แก่ ผู้มีหน้าที่ประสานงานกิจกรรมภาวนาโดยตรง และกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมภาวนา

ทั้ง 3 กิจกรรมคือ (1) กิจกรรมภาวนาเชิงจารีต(การเจริญสติแบบเคลื่อนไหว) (2) กิจกรรมภาวนาการบวชสามเณรและบวชศีลจารินีภาคฤดูร้อน (3) กิจกรรมภาวนาธรรมยาตรา รวมจำนวน 21 รูป/คน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้รวมกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 27 รูป/คน โดยผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติเป็นเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มเอาไว้ ดังนี้

1. เป็นประธานผู้ดำเนินงานในการจัดอบรมกิจกรรมภาวนาโดยตรง
2. เป็นพระอาจารย์และผู้รับผิดชอบประสานงานกิจกรรมภาวนาไม่น้อยกว่า 2 ปี

น้อยกว่า 2 ปี

3. เป็นผู้ที่ฟังและพูดภาษาไทยได้ ในกรณีเป็นชาวต่างชาติให้มีล่ามแปล

แปล

4. ไม่มีปัญหาในการได้ยิน

5. ยินยอมและเต็มใจให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยจะได้ประมวลรวบรวมเอกสารข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาข้างต้นทั้งในส่วนของการศึกษาเนื้อหาจากภาคเอกสาร และการศึกษาภาคสนามทั้งในส่วนของการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จัดลำดับความสำคัญของข้อมูล วิเคราะห์ เขียนเรียบเรียงสรุปผลวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. การศึกษาแนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้ ในภาพรวมมีการจัดแบ่งความรู้เป็น 2 ประเภทคือ (1) ความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถเห็นได้ในสิ่งต่าง ๆ เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีการถ่ายทอดจากบุคคลด้วยการบอกต่อกันผ่านออกมาเป็นประสบการณ์ตรง ในหลายรูปแบบ เช่น เอกสาร บันทึก บทความ รายงานต่าง ๆ นำมาประยุกต์ใช้ดำเนินงาน การบันทึกความรู้ นั้น ๆ ทำให้เข้าใจอย่างกว้างขวาง และความรู้ นั้นมีการสะสมมานาน จึงเป็นความรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นความรู้ภายนอกตัว เป็นความรู้ที่สอนในระบบการศึกษา ความรู้จากครู อาจารย์ความรู้ในตำรา หนังสือ ความรู้ชนิดนี้ได้มาจากการฟัง อ่าน คิด วิเคราะห์และสนทนา (2) ความรู้ฝังลึกในตัวตน (tacit knowledge) เป็นความรู้ที่เห็นไม่ชัด เป็นผลจากประสบการณ์ตรงภายใน เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในการกระทำในกิจวัตรต่าง ๆ อย่างความรับผิดชอบ อุดมคติ จัดเป็นทักษะความสามารถในการดำเนินการต่าง ๆ ที่อยู่ในคน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความรู้ภายในตน เป็นความรู้เชิงทักษะฝีมือที่มีอยู่ในเนื้อตัวผู้ปฏิบัติ ฝังลึกอยู่ในตัวลอกเลียนแบบกันไม่ได้ เรียนรู้ได้ผ่านการสังเกต ฝึกฝน ทำซ้ำ ใช้ชีวิตร่วมกันจัดเป็นความรู้ไม่เป็นทางการ

2. รูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้ของพระพุทธศาสนา ในกระบวนการจัดการความรู้แบ่งออกเป็น 5 ประการคือ (1) การสร้างความรู้ (Knowledge creation) (2) การ

ประมวลความรู้ (Knowledge codification) (3) การเผยแพร่ความรู้ (Knowledge distribution) (4) การประยุกต์ใช้ความรู้ (Knowledge Utilization) (5) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge storage) โดยมีเครื่องมือในการจัดการความรู้ ได้แก่ การสานเสวนา การเล่าเรื่อง ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การจัดตั้งทีมงาน เวทีการแลกเปลี่ยนความรู้และชุมชนแนวปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายการจัดการความรู้คือเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของตน เพื่อดำรงตนหรือการดำเนินชีวิตให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคต และเพื่อประโยชน์สูงสุดคือการดับทุกข์ของชีวิต

3. รูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม พบว่ารูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม มีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ (1) วัตถุประสงค์ (2) เนื้อหา (3) กระบวนการ (4) ผลลัพธ์หรือเป้าหมาย

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ของรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม ประกอบด้วย 1) เพื่อสำรวจสภาพหลักการดำเนินงานในด้านแนวคิด วิธีการจัดการความรู้ในโครงการและกิจกรรมภาวนา 2) เพื่อให้บัณฑิตเข้าร่วมปฏิบัติและสังเกตการณ์ในด้านการจัดการความรู้เชิงพุทธในโครงการและกิจกรรมภาวนา 3) เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานหรือองค์กรของสงฆ์มีนโยบายในการจัดการความรู้เชิงพุทธเพื่อบูรณาการใช้ในโครงการและกิจกรรมภาวนาให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษาต่อไป

องค์ประกอบที่ 2 เนื้อหา ประกอบด้วย 1) ประเภทความรู้ 2 ประการ คือ ความรู้ชัดแจ้ง และ ความรู้ฝังลึกในตน 2) วิธีการสร้างความรู้ คือ การขัดเกลาทางสังคม การสกัดความรู้ออกจากตัวตน การผสมผสานความรู้ การผนึกความรู้ในตัวตน ตามกรอบโครงการและกิจกรรมภาวนาเชิงจารีต ธรรมยาตรา และการบวชสามเณร-บวชศีลจารินีภาคฤดูร้อน

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการจัดการความรู้ มีส่วนประกอบคือทีมงาน แผนงาน ปฏิบัติงานและ ผลลัพธ์หรือเป้าหมาย

1. ทีมงาน ประสานงานการประชุมคัดเลือกบุคคล กำหนดชุดทีมงานที่มีความรู้ มีความเข้าใจมีความสามารถ มีประสบการณ์ผ่านการฝึกฝนปฏิบัติมาจนมีความรู้ประจักษ์ชัดในตน ในกิจกรรมการภาวนาเชิงจารีต (การเจริญสติแบบเคลื่อนไหว) สำนักวัดป่าสุคะโตจะมอบหมายให้เฉพาะพระเถระที่มีอายุพรรษามาก มีประสบการณ์ด้านการปฏิบัติมากแล้ว เจ้าสำนักจะพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันกับคณะสงฆ์ ตกลงอนุญาตมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นพระอาจารย์สอน การจัดโครงการกิจกรรมภาวนาการบวชสามเณร - บวชศีลจารินีภาคฤดูร้อน และธรรมยาตรา ทุกครั้งจะมีการประชุมประสานเตรียมทีมงาน เตรียมความพร้อมล่วงหน้าอย่างน้อย 5 ครั้งต่อกิจกรรมภาวนาหนึ่งโครงการ

2. แผนงาน กำหนดรายละเอียดของวัน เวลา สถานที่ การประชาสัมพันธ์สื่อสารข้อมูลกิจกรรมภาวนากับบุคคลภายนอก องค์กร หน่วยงาน เครือข่าย เพื่อรับการสนับสนุน เตรียมวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ จัดทำแผนการดำเนินงานในภาคปฏิบัติจริง

3. ปฏิบัติงาน แต่งตั้งหัวหน้าทีมงาน ทั้งบรรพชิต คฤหัสถ์ แบ่งสัดส่วนงานที่รับผิดชอบดำเนินการในกิจกรรมภาวนา ลงพื้นที่สำรวจสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ แม่น้ำ ป่าไม้ ภูเขา เป็นต้น กำหนดจุดพักค้างแรมกิจกรรมทั้งภาคเช้า กลางวัน และเย็น จัดเตรียมเอกสาร จัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ จัดเตรียมเครื่องมือสื่อสาร ภาพถ่าย กล้องวิดีโอ ไปสการ์ด และประสานงานเพื่อเตรียมเสบียงอาหารสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการกิจกรรมภาวนาตลอดงาน

4. ผลลัพธ์หรือเป้าหมาย คือ มวลชน ธรรม สร้างจิตสำนึก และความยั่งยืน

4.1 มวลชน ทั้งบรรพชิต คฤหัสถ์ ใช้ศักยภาพด้านการปฏิบัติธรรม ผ่านกิจกรรมภาวนาอย่างเต็มความสามารถ มวลชนมี 2 ส่วนคือ (1) มวลชนภายใน ได้แก่ ศิษย์ของสำนักวัดป่าสุคะโตและวัดสาขาทั้งศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน (2) มวลชนภายนอก ได้แก่ บรรพชิต คฤหัสถ์ต่างสำนักที่มีเจตนาร่วมงาน เพื่อมุ่งฝึกฝนพัฒนาตนเอง ใช้กิจกรรมภาวนาเป็นพื้นที่ในการศึกษาเรียนรู้ บ่มเพาะจิตใจสาธารณะ สละความเห็นแก่ตัว มุ่งความเอื้ออาทรเกื้อกูลกัน

4.2 ธรรม ทางด้านบรรพชิต คฤหัสถ์จะได้รับความรู้ ความเข้าใจธรรม ผ่านการเผยแผ่คำสอนเชิงพุทธประยุกต์ ผ่านเครือข่ายทางสังคมหลายมิติ เปิดใจกว้างไม่ติดยึดรูปแบบเชิงจารีต โดยการใช้กระบวนการกลุ่มเข้ามาช่วยขัดเกลา สร้างความรู้ความเข้าใจ สร้างปัญญาตื่นรู้ในธรรม 2 ระดับ คือ (1) ระดับคุณธรรมจริยธรรม ที่คนทั่วไปควรปฏิบัติเพื่อความดีงาม สังคมจะสงบสุขได้เพราะคนนำเอาคุณธรรมมากำกับพฤติกรรมของตน (2) ระดับสัจธรรม เป็นความรู้ระดับลึกถึงความจริง ความดี ความงามของโลกและชีวิต หยั่งรู้ถึงชีวิตในขั้นไตรลักษณ์ มีความไม่เที่ยง ความผันผวนทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และความเสื่อมสลายไปบังคับหรือรู้เอาจังไม่ได้ การตื่นรู้เช่นนี้จะนำไปสู่การปล่อยการละวางจิตใจอย่างถูกต้อง

4.3 การสร้างจิตสำนึก กิจกรรมภาวนาเกิดขึ้นเพื่อให้ประชาชนหันมาอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติ กระตุ้นจิตสำนึกให้ผู้คนได้เกิดความรักและหวงแหนมองเห็นคุณค่าของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เห็นโทษภัยการทำลายที่กระทบเชื่อมโยงมาสู่ตนและสังคม มุ่งเสริมสร้างพลังภายในใจให้เข้มแข็ง มีความอดทน ความเพียรพยายาม ความเสียสละ ความเห็นใจ ความเอื้ออาทรต่อกัน สร้างเสริมจิตวิญญาณแห่งการตระหนักรู้ สำนึกรู้คุณค่าความมีคุณภาพของระบบนิเวศร่วมกัน

4.4 ความยั่งยืน ในกระบวนการของการดำเนินกิจกรรม ภาวนา เป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ทางโลกและทางธรรมบูรณาการเข้าด้วยกัน มีการปลูกฝังมุ่งสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างค่านิยมในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ เห็นโทษของการใช้สารเคมีในอาชีพเกษตรกรรม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย มีความมุ่งมั่นให้คนกับธรรมชาติ ได้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขสืบไป

ผลลัพธ์หรือเป้าหมายโครงการกิจกรรมภาวนา จะมีการประชุมทีมงานทุกฝ่ายสรุปผลของการปฏิบัติงาน ทั้งข้อดีข้อเสียอุปสรรคปัญหาขณะดำเนินการ ผลสำเร็จจากกิจกรรม บันทึกเป็นข้อมูลเฉพาะภายในของสำนักเพื่อใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมภาวนาต่อไป มีการประเมินผลสองลักษณะ คือ (1) ประเมินผลภายใน มีการสรุปบันทึกผลของกิจกรรมเก็บไว้เป็นข้อมูลของสำนัก เพื่อใช้แก้ไขปรับปรุงงานในครั้งต่อไป (2) ประเมินผลภายนอก กำหนดตรวจสอบจากปริมาณของคนที่เคยมาแล้วกลับมาทำกิจกรรมภาวนาอีก เทียบเคียงกับปริมาณคนร่วมกิจกรรมที่ลดหรือเพิ่มของแต่ละปี

อภิปรายผล

1. แนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้ ในภาพรวมมีการจัดแบ่งความรู้เป็น 2 ประเภทคือ 1) ความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถเห็นได้ในสิ่งต่าง ๆ เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีการถ่ายทอดจากบุคคลในหลายรูปแบบ จัดเป็นความรู้ภายนอกตัว เป็นความรู้ที่สอนในระบบการศึกษา ความรู้จากครู อาจารย์ความรู้ในตำรา หนังสือ ความรู้ชนิดนี้ได้มาจากการฟัง อ่าน คิด วิเคราะห์และสนทนา 2) ความรู้ฝังลึกในตัวตน (tacit knowledge) เป็นความรู้ที่เห็นไม่ชัด เป็นผลจากประสบการณ์ตรงภายใน จัดเป็นทักษะความสามารถในการดำเนินการต่าง ๆ ที่อยู่ในคน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความรู้ภายในตน สอดคล้องกับงานของสมชาย นำประเสริฐชัย เรื่อง การจัดการความรู้แสดงทัศนะว่าการแบ่งประเภทความรู้ มีการแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือความรู้ชัดแจ้งหรือกระจ่างชัด (explicit knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถเขียนถ่ายทอด นำเสนอในลักษณะของกฎเกณฑ์ สูตรสมการหรือการแทนด้วยตัวอักษร นิยามและหนังสือ และความรู้แฝงหรือความรู้โดยนัย (tacit knowledge) มีการอ้างครั้งแรกโดย Michael Polanyi ว่าความรู้แฝงนี้เป็นความรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัสและประสบการณ์ที่สั่งสมมา (สมชาย นำประเสริฐชัย, 2558)

2. รูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้ของพระพุทธศาสนา ในกระบวนการจัดการความรู้แบ่งออกเป็น 5 ประการคือ 1) การสร้างความรู้ (Knowledge creation) 2) การประมวลความรู้ (Knowledge codification) 3) การเผยแพร่ความรู้ (Knowledge distribution) 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ (Knowledge Utilization) 5) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge storage) สอดคล้องกับงานวิจัยของเอื้อมอร ชลวร เรื่อง การจัดการความรู้เชิง

พุทธบูรณาการ พบว่ากระบวนการจัดการความรู้ที่สำคัญมีองค์ประกอบคือการสร้างความรู้ การประมวลความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการใช้ความรู้ โดยมีเครื่องมือเป็นการสานเสวนา การเล่าเรื่อง ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การจัดตั้งทีมงาน เวทีการแลกเปลี่ยนความรู้และ ชุมชนแนวปฏิบัติ (เอื้อมอร ชลวร, 2554)

3. รูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม พบว่า รูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม มีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ 1) วัตถุประสงค์ 2) เนื้อหา 3) กระบวนการ 4) ผลลัพธ์หรือเป้าหมาย สอดคล้องกับ งานวิจัยของปริยารัตน์ ใจเนตรเรื่อง รูปแบบการบริหารงานบุคคลเชิงพุทธบูรณาการของ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบมี 4 อย่าง คือ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการ และผลลัพธ์หรือเป้าหมาย (ปริยารัตน์ ใจเนตร, 2562)

สรุป

รูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม มีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ 1) วัตถุประสงค์ 2) เนื้อหา 3) กระบวนการ 4) ผลลัพธ์หรือเป้าหมาย

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ของรูปแบบและกระบวนการจัดการ ความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม 1) เพื่อสำรวจสภาพหลักการดำเนินงานในด้านแนวคิด วิธีการจัดการความรู้ในโครงการและกิจกรรมภาวนา 2) เพื่อให้บัณฑิตได้เข้าร่วมปฏิบัติและ สังเกตการณ์ในด้านการจัดการความรู้เชิงพุทธในโครงการและกิจกรรมภาวนา 3) เพื่อส่งเสริม ให้หน่วยงานหรือองค์กรของสงฆ์มีนโยบายในการจัดการความรู้เชิงพุทธเพื่อบูรณาการเข้ากับ โครงการและกิจกรรมภาวนาให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษาต่อไป องค์ประกอบที่ 2 เนื้อหา ประกอบด้วย 1) ประเภทความรู้ 2 ประการ คือ ความรู้ชัดแจ้ง และ ความรู้ฝังลึกในตน 2) วิธีการสร้างความรู้ คือ การขัดเกลาทางสังคม การสกัดความรู้ออกจากตัวตน การผสมผสาน ความรู้ การฝึกความรู้ในตัวตน ตามกรอบโครงการและกิจกรรมภาวนาเชิงจารีต ธรรมเนียมাত্রา และการบวชสามเณร-บวชศีลจารินีภาคฤดูร้อน องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการจัดการความรู้ มีส่วนประกอบคือทีมงาน แผนงาน ปฏิบัติงาน และผลลัพธ์หรือเป้าหมาย

วัตถุประสงค์	1. เพื่อสำรวจสภาพการดำเนินงานในด้านแนวคิด วิธีการจัดการความรู้ 2. เพื่อให้บัณฑิตได้เข้าร่วมปฏิบัติและสังเกตการณ์ในการจัดการความรู้เชิงพุทธ 3. เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานหรือองค์กรของสงฆ์มีนโยบายในการจัดการความรู้เชิงพุทธ
เนื้อหา	1. ความรู้ 2 ประเภทคือความรู้ชัดแจ้ง และ ความรู้ฝังลึกในตน 2. วิธีการสร้างความรู้ คือ การขัดเกลาทางสังคม การสกัดความรู้ออกจากตัวตน การผสมผสานความรู้ การฝึกความรู้ในตัวตน
กระบวนการจัดการความรู้	ประกอบด้วย 1. ทีมงาน 2. แผนงาน 3. ปฏิบัติงาน 4. ผลลัพธ์หรือเป้าหมาย
ผลลัพธ์หรือเป้าหมาย	ประเมินภายในและภายนอก ในด้านมวลชน ธรรม สร้างจิตสำนึก และความยั่งยืน

ภาพที่ 1 รูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม ฉบับที่สมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 มหาเถรสมาคมและผู้บริหารคณะสงฆ์ควรมีนโยบายที่สนับสนุนการนำเอารูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม ที่ได้จากการวิจัยไปทดลองใช้เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนในด้านกิจกรรมภาวนา

1.2 ผู้นำองค์กรหรือคณะสงฆ์ควรมีการจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เพื่อกำหนดเป็นนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรมไปกำหนดเป็นแผนพัฒนายุทธศาสตร์ในการพัฒนาด้านปฏิบัติ

1.3 หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินโครงการและการจัดกิจกรรมภาวนา ในรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ผู้นำองค์กรหรือผู้บริหารคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ควรนำรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม ไปพัฒนาเป็นคู่มือประกอบการปฏิบัติในการดำเนินโครงการและการจัดกิจกรรมภาวนา

2.2 ผู้นำองค์กรหรือผู้บริหารคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีการอบรม สร้างความเข้าใจในรูปแบบและกระบวนการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม ให้แก่พระ

วิทยาการ เจ้าหน้าที่บุคลากรจิตอาสาที่ร่วมดำเนินโครงการและกิจกรรมภาวนา เพื่อให้ปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน

2.3 ผู้นำองค์กรหรือผู้บริหารคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ควรนำเอารูปแบบและการจัดการความรู้เชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรม ไปทดลองประยุกต์ใช้ในสำนักของตน เพื่อเป็นการแสวงหาข้อบกพร่องสำหรับเปรียบเทียบปรับปรุงแก้ไขให้เกิดประโยชน์ในสังคมต่อไป

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัย การจัดการความรู้ภายในองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นการจำเพาะ โดยกำหนดศึกษาวิจัยในภาคสนาม ด้วยการนำแนวคิดและทฤษฎีการจัดการความรู้จากงานนี้ไปใช้เป็นกรอบการวิจัยในมิติภาคปฏิบัติขององค์กร

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัย การจัดการความรู้ภายในองค์กรของพระพุทธศาสนา โดยกำหนดเข้าไปศึกษาในองค์กรหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยตรง แล้วลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อแสวงหาคำตอบใช้ยืนยันหรือเห็นต่างในเชิงประจักษ์ว่าพระพุทธศาสนามีการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาบุคคลหรือพัฒนาชีวิตมากกว่าการพัฒนาทางด้านวัตถุ

3.3 ควรมีการศึกษาวิจัย การจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา เพื่อตอบโจทย์ของสังคมสมัยใหม่ที่มีปัญหาในแต่ละด้าน เช่น การวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาสังคม การจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพ การจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนาเพื่อชุมชนยั่งยืน การจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนาเพื่อเยียวยาผู้ป่วย เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ปรียาร์ตน์ ใจเนตร. (2562). รูปแบบการบริหารงานบุคคลเชิงพุทธบูรณาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มงคลชัย วิริยะกิจ. (2554). องค์กรแห่งการเรียนรู้และการจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ส่องสยาม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชาย นำประเสริฐชัย. (2558). การจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน).

- สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ. (2548). การจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มพัฒนาระบบบริหารสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.).
- เอี่ยมอร ชลวร. (2554). การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Takeuchi Hirotaka and Nonaka Ikujiro. (2004). Hitotsubashi on Knowledge Management. Singapore : John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd.